

Spänne från Vikingatid funnet i Dellenriket

2016-04-19

Ny besöksväg och nya besöksplatser för Dellenriket 2016

Detta är den fjärde resvägen med besöksplatser som producerats. Geografiskt är de nya besöksmålen inom området inom norra och nordvästra delarna av Dellenriket i Hudiksvalls kommun.

Denna nya resväg med nya besöksplatser produceras och tillhandahålls endast genom podcaster och som kan laddas ned gratis från Dellenrikets hemsida, www.dellenriket.se

De tre tidigare producerade resvägarna med besöksplatser finns även att ladda ned som podcaster, men också att köpa som cd skivor på de försäljningsställen som återfinns på vår hemsida.

Besöksmålen i denna resväg passerar genom 25 byar i Bjuråker och är nästan 10 mil lång.

Vi rekommenderar att du tar god tid på dig för det finns mycket att höra, se och uppleva.

Resvägen startar på Bjuråkers Forgård i Tå, och går vidare genom byarna Sjövik – Västansjö - Friggesund – Avholm - Lia – Lekbygge – Holmberg – Havra – Österstråsjö – Gröntjärn – Västerstråsjö – Norrberg – Tallbacken - Kammen - Brännås – Långmor - Björsarv - Råka – Ängebo – Dala – Hedvigsfors - Våtmor - Bricka – Gårdsmyra och avslutas i Svedjebo.

BESÖKSPLATSER

1.

Bjuråkers Hembygdsgård

61.51.679 16.33.314

Bjuråker hembygdsgård kallas i dagligt tal för "Forngården". Den började upp-

föras 1953 och invigdes 1956, då den bestod av 3 byggnader. Efter hand har den utökats och för närvarande finns ett 30-tal hus plus kiosker och andra små byggnader på området. Det har blivit en av länets största hembygdsgårdar. Här finns en praktfull 1700-tals parstuga, Jensors, som var den första som sattes upp. Där finns vägg och takmålningar av Gustaf Reuter och Erik Eriksson. På tunet står också Frisbogården som är ett tvåvåningshus från sekelskiftet 17-1800 talet. Inom området finner man bland annat skolmuseum, bakstuga, kyrkstuga, 4 härbren, 3 logar, storhässja, servering, skogsmuseum, fäbodvall. Vid stora entrén finns en byggnad med expedition, handelsbod, kök, utställningsrum mm. Sommartid är en servering öppen vid tunet där för övrigt midsommarfirande och andra tillställningar äger rum.

Bjuråkersstämman anordnas varje år tredje helgen i juli. Forngården är öppen vissa dagar under vinterhalvåret. Från och med midsommar och 5-6veckor framåt är serveringen öppen och fyra måndagar i juli anordnas allsångskvällar. För mer information gå in på hemsidan www.hembygd.se/bjuraker eller ring 0653-15070 för överenskommelse om ett guidat besök.

Åk nu vidare till Friggesund genom att åka ut till väg 305 och svänga vänster.

2.

Mot Friggesund, Södra infarten.

61.53.092 16..32.439

Fortsätt väg 305. Cirka 200 meter efter PREEM-mackan, svänger du till höger. Vägen leder förbi Hemvärnsgården där olika aktiviteter som Bingo och musikkvällar anordnas. Fortsätt samma väg. Passera bilförsäljning med serviceverkstad. Före 1950-talet var detta ortens "Centrum" med café, butiker och bensinstation med verkstad och bussbyten till de olika byarna.

Fortsätt vägen ned till gamla bron över Svåga älv. Efter bron, fortsätt rakt fram, Strömbackavägen. Passera Brandstationen och Hamnvägen. Fortsätt rakt fram till ICA-butiken på vänster sida som har turistinformation.

3.

Friggesund.

Friggesund ett sjönära samhälle. Före detta Bruksort med sågverk, kolugnar, och hamn. Under 1950-talet och framåt, har orten växt till ett samhälle. Nu är Friggesund centralort i Bjuråkers gamla socken. Friggesund blev ett kommuncentrum när Bjuråker och Norrbo kommuner slogs ihop till Bjuråkers kommun år 1952. Från år 1971 ingår Bjuråkers kommun i Hudiksvalls storkommun.

Mer information och uppgifter finns i boken: **”Friggesund ett sjönära samhälle i Bjuråkers Dellebygd”**. 198 sidor A4, med många bilder. Finns att köpa på Bjuråkers Forngård. Tel. 0653 - 15070.

Nu kan du välja att ta en rundtur i Friggesunds området och ta del av både historiska och nutida intressanta platser. Väljer du att göra detta så går du vidare till podcasterna med nummer 2.1 till 2.7.

Det finns även små häften att köpa på ICA i Friggesund och Forngården i Bjuråker, som beskriver ännu fler intressanta fenomen och utflyktsplatser i Friggesund med närområde.

Väljer du att åka vidare utan att närmare höra mera om Friggesund och dess nära omgivning hoppar du till podcasten nummer tre och fortsätter vidare.

2.1

Hamnen

61.53.898 16.32.772

Innan hamnen anlades i Friggesund, användes Svågans utlopp som av och pålastningsplats. År 1870 anlades nuvarande hamn i Norrdellen med hamnmagasin. Här hämtades varor till norra delar av socknen. Hamnen anlades av järnbruket i Aldersfors, senare Hedvigsfors, för deras malm- och järntransporter, samt för allmänna privata person- och varutransporter.

Från början gick transporterna via Hallbo i södra ändan av Norrdellen. År 1860 öppnades sjöleden, via Södra Dellen och Tamms slussar, till Forsa, där järnväg från Hudiksvall mötte. Senare förlängdes järnvägen till Näsviken för att slippa den tidsödande slussningen.

Kör Hamnvägen tillbaka. Sväng höger Skolvägen. På höger sida: Dellengården, Frejagårdens särskilda boende för äldre och Friggesunds skola.

Sväng höger Vesslavägen ned mot sjön.

2.2

Badplatsen Vesslaviken.

61.53.821 16.33.658

Vesslaviken är långgrund och har under alla tider varit bygdens badplats.

För att skydda viken byggdes under 1950-talet en pir på norra sidan, av sten och grus som forslades bort från Avholmsberget när bilvägen byggdes upp till utsiktsplatsen på berget.

Vintertid kan man se att varmt vatten från ett underjordiskt utlopp strömmar ut i viken och lämnar en upp till 25 m lång råk med öppet vatten.

Vid Vesslaviken stor informationstavla över vandringsleden Strandpromenaden längs Dellen och Svågan.

Leden har informationstavlor på många ställen, som berättar om platser och händelser.

För dej som vill se det vackra området längs Svågan. Gå Strandpromenaden!

2.3

Skolskogen.

61.53.821

16.33.658

Från badplatsen går en stig längd Norra Dellens strand. Följ den cirka 200 m. så kommer du fram till Skolskogen, ett kärt utflyktsmål för både skolans elever, bybor och tillfälliga gäster. En oas mitt i tallskogen.

Här finns grillplats med vindskydd, en kåta med spåntak och en s.k. teambana. Skolan i samarbete med idrottsföreningen Bjuråkers GIF, samt privatpersoner, anlade Skolskogen.

I anslutning till skolskogen ligger idrottsplatsen Vesslamon. Den tillhör Bjuråkers gymnastik och idrottsförening (BGIF) bildad 1952. Fotbollsplanen började planeras och byggas 1959. År 1972 byggdes egen klubblokal och i november 1993 egna omklädningsrum. Fram till dess hade man hyrt av skolan. Fotboll, ishockey, gymnastik och skidor, är viktiga verksamhetsområden. Antal medlemmar är cirka 300.

Gå stigen till hamnen Fortsätt stigen till höger vid hamnlokalen. Gå uppför mindre backe och t.h. om toaletterna. Gå väg till korsning. Gå vänster ned för backen och träbro över Svågan.

2.4

Oasen Kolugnshagen.

Mellan Svågans södra del och Forsen, finns Kolugnshagen. Där skidbron korsar älven, fanns under tidigt 1800-tal flera kolugnar och ett bostadshus kallat "Smällars". Fortfarande kan man se rester av jordkällaren i slutningen. På 1930-talet fanns här festplats med dansbana. Husmödrarna på "Sörsia" hade här sin tvättplats. Platsen har varit ett paradiset för fiskare. Här kunde man få både lax, harr, abborre och gädda.

2.5

Flora, fåglar och bävvar.

Fortsätt nedströms efter Svågan till informationsskyltar om flora och fågelliv. Vid motsatta stranden kan man sena kvällar se bävvar i arbete.

Bäverhyddornas ingång är under vattenytan. I detta område användes Svågan som hamn före år 1870.

Vänd här och gå samma stig tillbaka. Vid träbron, fortsätt på samma sida längs älven, till bron vid södra infarten. Den sista biten gick vi på gamla landsvägen till en betydligt lägre träbro före 1916, då en ny bro av betong och ny tillfart, byggdes.

2.6

Forsen.

Längst upp, där gamla landsvägsbron korsar älven, finns info. skyltar som berättar om verksamheten nedanför dammen. Här fanns sågverk, husbehovssmedja, kvarn, från 1820-talet, senare med påbyggd kraftstation. Nu finns endast avholmsböndernas gamla linskäckt kvar. Älven var en viktig flottningsled och i en ränna passerade på våren stora mängder virke förbi anläggning-arna, fram till 1950-talet. Därefter fraktades virket med lastbil. År 1970 revs bolagets anläggningar vid forsen. Vid södra brofästet går gamla vägen till Lia by. På andra sidan kom landsvägen söderifrån in på den då låga träbron. Den nya höga betongbron år 1916 krävde en ny påfart söderifrån.

Passera över bron. På vänster sida en äng med informations tavlor om gamla bruket.

2.7

Bruket.

Uppfördes med administrationsbyggnad och arbetarbostäder under 1820-talet. Jordbruket försåg den anställda befolkningen med livsmedel. Här på norra sida älven står gamla herrgården med annex kvar.

I övrigt finns bara ett fåtal gamla byggnader kvar. På andra sidan infarten byggdes 1892, en ny större herrgård. Alla bolagets byggnader är nu privatägda.

Vägen närmast bruket norrut, är gamla vägen till Hedvigsfors Bruk. Där vägen kröker står en månghundraårig fura. Den fick tidigt namnet "Skänktallen". Här passerade fororna med malm från hamnen resp. stångjärn till hamnen. Här fanns långt fram i tiden ett järnräcke där forkarlarna band sina hästar. Ca. 30 m till höger fanns ett mindre timrat hus (kvar), där forkarlarna kunde få mat, och dryck serverad.

Nere vid vägkorsningen stod fram till 1950-talet "Fröklängan", Där framställdes tidigare skogsfrö från kottar, för användning i skogen.

Åk Vesslavägen tillbaka mot Strömbackavägen. Tag till höger ut på Strömbackavägen och fortsätt väg 741 mot grannbyn Avholm. På andra sidan byn Avholm, på vänster sida går vägen upp till Avholmsberget.

3.

Avholmsberget, en vidunderlig utsikt

Fortsätt på väg 741 och till Avholm. På andra sidan byn Avholm, på vänster sida går vägen upp till Avholmsberget.

Där finns servering och en fantastisk utsikt över Dellensjöarna. Väl värd att bese och njuta av. Vid vackert väder skall man bland annat kunna se fem kyrkor.

Dellensjöarna har bildats efter att en *kilometerstor* meteorit slog ner här för ca 90 miljoner år sedan. På några sekunder omvandlades meteoritens rörelseenergi till värme genom en enorm explosion. Meteoriten förångades och en stor del av berggrunden smälte omedelbar ner till en flytande massa. Stora mängder fragment kastades ut i omgivningarna och efter några tiotals sekunder hade en krater med 20 km diameter bildats.

Genom forskning under ledning av Docent Herbert Henkel från Kungliga Tekniska Högskolan har meteoritens storlek kunnat fastställas mot bakgrund av kraterns storlek, kilometerdjupa sprickbildningar i berggrunden under kratern och det uppslag av materia som uppstod av rekyl vid nerslaget. I nerslagets centrum stänkte berggrunden upp och bildade den landremsa som delar sjöarna. Meteoriten som anses ha haft en diameter på ca en kilometer stor kan jämföras med Nätterön i Norrdellen som är just en kilometer lång. Dellen kan anses vara en framtida leverantör av varmvatten till fjärrvärme, från sprickbildningar i sjöbotten.

Åk nu tillbaks den väg du kom och väg 741 till väg 305 och sväng tillbaka mot Friggesund och åk till dess att du ser Plantskolan på höger sida om vägen.

4.

Plantskolan i Friggesund

61.53.868 16.32.701

Här i Friggesund finns en av företaget Holmens två Plantskolor. Den andra finns i Gideå utanför Örnsköldsvik. Aktiebolaget Iggesunds Bruk, ett företag som numera har förvärvats av Holmen, startade en Plantskola i Friggesund år 1952. På den tiden hade ett antal Skogvaktare, i Brukets tjänst, en egen mindre jordplätt på friliggande land som de själva hade personligt ansvar för att odla plantor på för utsättning på avverkade skogsområden.

Sverige införde en skogsvårdslag redan i början av 1900-talet och den gäller fortfarande. Sverige är ett av få länder i världen som har en sådan lag. Detta

innebär att alla skogsavverkningar skall senast inom några få år återplanteras och alla skogsägare i hela Sverige skall kontinuerligt upprätta och uppdatera en skogsbruksplan för alla sina skogsområden. Detta är av stor vikt för att kunna planera för virkesuttag och återplantering.

1978 började man här i Friggesund uppföra växthus, vilket gjorde att man kunde förlänga växtperioden och därmed också öka plantproduktionen. Idag finns här ett antal större växthus och här odlas tall, contorta och gran. Holmen är idag helt självförsörjande av frön och plantor till sina egna återplanteringar och säljer också en del av sin produktion. Att ha tillgång till en egen frö- och plantproduktion för ett skogsföretag som Holmen är mycket viktigt för att kunna avverka skog och samtidigt kunna göra detta kostnadseffektivt. Det har pågått och pågår alltjämt en omfattande teknisk utveckling för att producera cellulosafibrer, som är tillräckligt konkurrenskraftiga för att kunna säljas världen över. Detta har gjort att produktionsmetoderna har utvecklats och specialiserats för att företaget skall kunna klara konkurrensen på världsmarknaden. Investeringar har gjorts för att automatisera plantproduktionen och att denna görs på ett ekologiskt och ansvarsfullt sätt. De skogar som planteras med dagens teknik räknas ge över 20 % mer virke än den skog som idag avverkas. Här finns maskiner som kan så 45 000 frön/timme och omplantera 20 000 plantor/timme, samt paketera 15 000 plantor/timme.

Om du vill veta mera om plantskolan finns mer information på Holmens hemsida www.holmen.com/sv/Skog/Har-finns-vi/Friggesunds-plantskola eller ring Plantskolan direkt telefon 0653 – 201 21 för en guidad visning.

Vänd nu om och åk väg 305 och nästan omedelbart svänger väg 305 vänster och du gör du också det. Strax efter att du tagit av kommer du till Fjärrvärmecentralen.

5.

Fjärrvärmecentral.

61.53.932

16.32.574

Här på höger sida av vägen ser du en rödmålad fjärrvärmecentral som framställer värme av flis, från skogsavfall, för samhället och plantskolan. På samma sida är en plats för planerad utbyggnad av plantskolan.

Fortsätt på väg 305 och följ den i cirka två kilometer. Vid korsningen i Svedjebo sväng vänster vid skyltarna som visar mot Ängebo och Gröntjärn. Efter bron över Svågan som du alldeles strax passerar är du i Sörlia och direkt på vänster

sida vägen ser du den gamla nedlagda byskolan där barn i generationer fått sin skolgång.

6.

Lia byar och Lia marknad

61.55.310 16.30.222

Lia by var förr Bjuråkers största by. Byn är uppdelad i Norr-Lia och Sör-Lia. I Lia fanns fram till 1955 ett ålderdomshem, förr kallades den för fattigstuga. Här fanns också en byskola på vänster sida efter överfarten av bron över Svågan.

Huset står kvar. Den lades ner år 1961, när Friggesundsskolan invigdes.

Under 1800-talet fanns här en marknadsplats. Marknaden i Lia var så viktig att den t.o.m. fanns med tryck inskriven i almanackan. Första gången den skrevs in var år 1857. Marknaden hölls omkring den 15 januari. Det var praktiskt att ha marknad på vintern. Vintervägarna var mycket bättre än sommarens smala och gropiga kärrvägar.

På marknaden sålde bjuråkersborna, kött från vilt och fågel samt linnevävnader m.m. Köpmännen kom från när och fjärran. På marknaden dracks det mycket brännvin, och det fanns marknadsstånd som sålde "kaskar", d.v.s. rent brännvin med kaffe serverat i glas. År 1862 blev en man nedslagen och dödad vid ett slagsmål. Han hittades i ett dike med ett vedträd bredvid sig. Efter den händelsen flyttades marknadsplatsen ner till Bjuråkers kyrkby.

Fortsätt vägen du åker på och snart kommer du till en skylt, Norrdala 2 kilometer, som visar till Naturcamping till höger. Gör gärna en avstickare på cirka en kilometer och upplev en fantastisk naturplats. Därefter återvänder du till vägen du kom från och tar till höger mot Holmberg.

7.

Sördala naturcamping.

61.56.818 16.26.907

Liten idyllisk och avskild **naturcamping** med natursköna Svågan rinnande runt hela campingen. Här kan ni bo i tält eller i husvagn/husbil med en skön natur i omgivningen. Serviceanläggning med enklare köksmöjligheter, toaletter, grillstuga, grillplatser under tak med långbord och bänkar, samt möjligheter att fiska. Öppet under maj – oktober.

Mer information finns på följande två hemsidor:

www.svagadalen.com/tallbacken/

www.husbilskompisar.se/live/index.php/stallplatser/1343-sordala-naturcamping

Vänd nu tillbaka till vägen du kom från och sväng till höger mot Holmbergs skola. Skolan kommer du att se om cirka 2, 5 kilometer och du ser den på höger sida om vägen. Skolan är rödmålad och har många små vitmålade fönster.

8.

Holmbergs skola och Folkskolan förr i tiden.

Välkommen till Holmbergs skola!

En av Bjuråkers 27 skolor. Skolhuset du ser framför dej byggdes år 1911. Det ersatte då den gamla skolan byggd mellan åren 1880-1890. År 1952 började skolbespisningen och barnen fick sin lunch i skolan och slapp släpa på sin matsäck varje dag. Flera av barnen hade lång väg till skolan. Alla måste gå, cykla eller åka skidor till skolan alla veckans dagar utom söndag. När det var kallt på vintern var det lätt att förfrysa sig.

Idag finns här i Holmbergs skola verksamheter som går under namnet "helande skolhuset, vederkvickelse för kropp och själ". För mer information och kontakt se hemsidan, www.helandeskolhuset.se/

8.1 Folkskolan - Trädgårdsskötsel

När folkskolan infördes 1842 var trädgårdsskötsel ett skolämne och det fanns kvar ända till 1962 då grundskolan infördes. Skolträdgården infördes inledningsvis främst som ett naturabidrag till lärarens pedagogiska ambitioner och undervisningsplaner och läroböcker utformades.

Trädgårdsämnet tillkom alltså först och främst av ekonomiska skäl medan idéer om läroinnehåll och metodik kom långt senare.

Holmbergs skola hade en stor trädgård som byborna anlade och läraren skötte. Eleverna fick rensa ogräs och smaka på olika sorters rotfrukter och bär. Det som blev kvar fick läraren skörda.

8.2 Folkskolan - Skollagen

Alla barn ska gå i folkskola. År 1842 infördes skollagen för alla barn mellan 7 och 12 år. I varje socken skulle det finnas minst ett skolhus och detta betalade staten. Behövdes det flera skolor ute i byarna, fick bönderna själva skaffa virke och arbetare som byggde dessa hus. I Bjuråkers socken behövdes 27 skolor. (Se karta vid Holmbergs skola). Folkskolan organiserades som A, och B –skolor. I en liten by hade alla barn samma skolsal och en lärare som undervisade alla från

7- 12 år. Det var en B3 – skola med intagning vartannat år. I en något större by byggdes en skola med två klassrum och klasserna 1-3 och 4- 6 fick var sin skolsal, med en lärare i varje.

I de största byarna blev det tre skolsalar med tre lärare för klasserna 1-2, 3-4, och 5-6. Det kallades en B-1 skola.

Hur många barn det fick vara i varje klass reglerades i skolstadgan, som skolrådet hade att rätta sig efter.

8.3 Folkskolan - Skolrote

Område som samarbetade för skolans bästa. Byborna hade ansvaret för underhållet och driften av skolhuset. Ibland hade skolorna så få elever att läraren fick en tjänst som var uppdelad på två skolor, s.k. flyttskolor. Lia och Holmberg samarbetade under några år, Holmberg och Avholm likaså. Det innebar att läraren undervisade Holmberg halva höstterminen och flyttade sen till Lia halva terminen. Under tiden läraren var borta hade föräldrarna ansvaret för att barnen slutförde de arbetsuppgifter som läraren gett barnen före sin flyttning. Med andra ord innebar det att elev som varit inskriven i en s.k. flyttskola, endast haft lärarledd undervisning i tre år. Den övriga tiden hade föräldrarna ansvaret. Personer över 90 år i dag, har varit med om detta.

8.4 Folkskolan - Skollov

Två gånger per läsår hade barnen "Skurlov" en dag, när några av byns kvinnor storstädade skolan och skurade med såpa. Varje höst fick barnen "Bärlov" en dag. Då skulle de plocka en hink lingon, rensa bären, och sedan lämna in dessa till barnbispisningen. Detta var beslut som gällde ännu år 1955.

Fortsätt färden på den väg du kom. Om några kilometer sväng vänster vid skylten Stråsjö Östra. Efter cirka 700 meter kommer du fram till badplatsen i Stråsjö och då svänger du höger. Innan du fortsätter kan du stanna och koppla av en stund vid badplatsen som ligger framför dig och nu har du också kommit in på den gamla pilgrimsleden. Fortsätt nu vidare mot Stråsjö kapell som du kommer fram till om cirka 4 kilometer.

9.

Stråsjöleden, tidigare en viktig förbindelseled.

Stråsjöleden har sin början vid kusten i Enånger, den fortsätter fram till Sandvik,

Sedan vidare mot Haverö för att ansluta till Jämtland - Norgeleden mot Trondheim och som förr i tiden kallades Nidaros, ensträcka på totalt 550 km. Vägen var på 1800-talet en av socknens viktigaste transportleder.

St: Olovsleder får efter ett godkännande av riksföreningen Pilgrim i Sverige på uppdrag av norska riksantikvarieämbetet märkas med St: Olovs märket.

Stråsjöleden är idag en godkänd St: Olovs led och innehar även europeisk kultur status, likt pilgrimsleden till Santiago de Compostella i Spanien dit hundratals pilgrimer vandrar varje år. Stråsjö kapell bekostar St: Olovs stolpar från St: Josefs källa i Norrbo, till Sandvik. Vår förhoppning är att detta ska gagna bygden och samtidigt skapa intresse för leden som går förbi kapellet.

Mer information finns på hemsidan www.pilgrimstid.nu eller direkt på hemsidan om pilgrimledens sträckning, www.pilgrimstid.nu/meny_7_3_00.asp

Under färden till Kapellet skall du nu få höra ”säggen om Mats som inte ville hålla helgkväll”.

I Österstråsjö bodde en man som hette Mats. Han slutade aldrig att arbeta när det ringde helgmål i kapellet. En kväll när alla andra slutat med sitt arbete, men Mats höll som vanligt fortfarande på. Då fick han höra hur det ropade från berget på andra sidan byn:

-Tränne, Tränne!

-Ja, vad vill du, svarade någon från berget bakom Mats.

-Jag vill låna storkitteln av dej.

-Vad ska du med den till?

-Jag ska koka Mattis långlår, som aldrig vill hålla helg!

-Mats trodde att det var trollen som bodde i bergen som ville döda honom. Han blev så rädd att han snabbt slutade arbeta, och därefter slutade han arbeta varje gång det ringde till helg i Stråsjö kapell.

10.

Stråsjö medeltida kapell

61.57.212

16.17.891

Välkommen till Öster- och Västerstråsjö som är en av Bjuråkers äldsta byar. Redan på medeltiden, sägs det, att området var rikt befolkat. Under den tiden har ett kapell funnits på kapell svalen på den plats som minnesstenen är placerad i dag. Kapellet användes för vandrare på sin färd att gå till gudstjänst eller till Olov den heliges grav i Trondheim. Med ganska stor säkerhet antas att

Stråsjö kapell var Bjuråkers första kyrka. Här är det värt att stanna till en stund och besöka kapellet och dess nära omgivningar.

Varför det tidigare kapellet ödelades är okänt. Sagen i bygden säger att brand ödelade kapellet. En tupp av järn och en dörrkläpp har hittats vid utgrävning av det gamla kapellet. Denna järntupp som hittades förvaras idag i Bjuråkers kyrka. Dörrkläppen är daterad till 1200-talet och den förvaras på Nordiska Museet i Stockholm. Idag är en kopia av tuppen kapellets symbol och passtämpel för pilgrimer som besöker kapellet på sin vandring längs Stråsjöleden.

Gården Finn, på andra sidan vägen, har upplåtit marken till kapellet. Nuvarande ägare är Birgitta Helmersdotter, som är aktiv i kapellets styrelse. Hennes mor Wiola Eriksson var initiativtagare till att minnesstenen restes. 2006 vid invigningen av kapellet berättar Hans Ekblom, dåvarande kyrkorådets ordförande, "Jag hade mina vägar förbi och träffade vid ett tillfälle Wiola som ville visa mej kapell svalen och tyckte att det borde resas en minnessten på platsen. Wiola gjorde ett förslag på hur texten skulle utformas. Ett utmärkt förslag som kyrkorådet utan tvekan sa ja till. Wiola och Hans verkställde förslaget och sommaren 1976 invigdes stenen.

I dag finns en rekonstruerad tidsenlig återuppbyggnad av det kapell som ödelades 1597. Sponsorer, givare och pengar från Svågadalsnämnden har gjort byggnationen möjlig.

Kapellet är byggt enligt gammal medeltida teknik, helt i trä med spåntak, målat med miljövänlig rödtjära och lysas invändigt upp av stearinljus.

Kapellet sköts med enkelhet och varsam hand med tanke på både människan, natur och miljö.

Det rekonstruerade kapellet invigdes 2006 och förvaltas av en lokal grupp och är en fristående ideell förening med namnet "Föreningen Stråsjö medeltida kapell".

Kapellet är tillgängligt för alla, det rymmer 35-40 personer och är öppet för besök under tiden maj-oktober. Mer information finns på hemsidan, www.strasjokapell.se eller ring Marianne Hansen 073 – 064 60 07 eller Birgitta Helmersdotter 070 – 325 56 60 för överenskommelse om personlig guidning.

Fortsätt vidare på vägen du kom och om bara några hundra meter längre fram på höger sida kommer du till ett litet timrat hus alldeles intill vägen. Det är ett gammalt Spruthus.

Spruthus

61.57.399

16.17.536

Ett välbevarat Spruthus på höger sida cirka 300 meter efter kapellet.

Ett spruthus var forna tiders brandstation. Det byggdes i nästan varje by och skulle stå lättillgängligt i närheten av byvägen. Spruthuset fick heller inte stå för nära bebyggelsen eller i närheten av lättantändlig vegetation. Bra om det fanns vatten att tillgå intill. Var byarna små kunde det räcka med ett spruthus för två eller flera byar. Storleken på spruthuset varierade. Det vanligaste här i socknen var ca. 3x3 m. I husen förvarades eldbekämpningsredskap: Handdriven brandspruta, slangar, stegar, krattor, spadar, hinkar, vattenkar på hjul med mera.

I början av 1900-talet ersattes den handdrivna brandsprutan av en motordriven och på 20-talet kom de först brandbilarna. Skötseln av spruthuset ankom på respektive byar och nyckeln till dörren skulle alltid finnas på känd plats, såvida det inte var öppet. I Bjuråker finns bara ett fåtal spruthus bevarade. Till exempel i Västansjö, Stråsjö och på Forngården i Bjuråker.

Åk vidare på den väg du befinner dig på mot Gröntjärn 8 kilometer och innan du kommer dit kan du också besöka Stora och Lilla Svarttjärn. Dessa tjärnar ligger på var sin sida om vägen du åker på. För att ta dig dit passerar du några hundra meter förbi skylten till Gröntjärn.

12.

Stråsjösjöns vänner öppnar upp mot sjön.

Den tidigare nästintill igenväxta sjön har öppnats upp och åter fått en vattenspegel. Landskapsbilden i sin helhet är nu en fröjd för ögat både för bybor och förbipasserande.

Detta har skett genom återkommande röjningsarbeten och vassklippning. Allt nedhugget, träd och sly har eldats. Hagmarker stänglas in för att sommartid varje år kunna låna får av vår lokala bonde. Detta för att markerna ska betas av i takt med att öppnandet vidgas.

Ett samarbete har skett i samverkan med markägare och bybor. Föreningen Stråsjösjöns vänner är helt ideell. Projektet startade 2008 och har fått medel av både Länsstyrelsen och Svågadalnsnämnden. Ett i Länsstyrelsens ögon lyckat projekt då de uppmärksammat det genom att sammanställa en folder och sprida information hur det kan gå till att öppna upp ett landskap.

13.

Stora och Lilla Svarttjärn

61.56.936

16..11.674

Stora Svarttjärn är en välkänd fiskesjö med stor öring och röding. Sjön är 36 hektar stor. Öringen har alltid funnits. Fiskevårdsområdet satsade på en finsk typ av öring, konnevesiöring, under mitten av 1990-talet. En öringstyp som är känd för att beta ner småabborre effektivt. Denna satsning visade sig vara perfekt i Stora Svartsjön, med tusenbröder av abborre. Idag simmar det storöringar upp till fyra kilo i sjön. Varje år sätts det i cirka 1000 kilo öring och Hornavanröding inför premiären annandag jul. En premiär som brukar bli ordentligt fiskrik och välbesökt. Stödutsättning av fisk görs också under sommaren.

Lilla Svarttjärn är en trevlig mindre sjö på 8,5 hektar, med många myrkanter att fiska ifrån. Här finns ädelfisken regnbåge. Lilla Svartsjön är den sjö som öppnar först under isfiskesäsongen. Pimpelpremiär har vi när isen är minst 10 - 15 centimeter tjock. Här sätter man ut regnbåge av mycket god kvalitet flera gånger per sommar. Mer information om svartsjöområdet och fiske kan du få på hemsidan, www.ljusdalsfvo.se/fiskevatten/svartsjoomradet

För att åka vidare till Gröntjärn vänder du om några hundra meter på samma väg du kom till skylten som visar vänster mot Gröntjärn och sedan följer du skyltningen till Gröntjärn.

14.

Gröntjärn

61.58.407

16.11.284

Området kring Gröntjärn är naturreservat. Gröntjärn är utan tillflöde och har inget synligt avlopp. Trots detta varierar vattennivån lika mycket som i en kraftverksdamm. Det kan skilja upp till 14 meter. Tillflöde och avlopp sker underifrån. Tjärnen är "Mystisk", sitter man och tittar riktigt noga kan man se vattenbubblor stiga upp från botten, eller se virvlar som suger ner vattnet mot botten.

Runt Tjärnen växer den fridlysta blomman Mosippan.

Här bör du stanna och gå ned till den mystiska tjärnen. I omgivningarna finns information av olika slag som du kan ta del av. Mer information finns också på hemsidan www.dellenportalen.se/orter/grontjarn-ett-naturfenomen

Åk sedan vidare efter vägen du kom ner mot deltaplanet och efter några hundra meter följer du vägen som är skyltad Gladbäcken.

15.

Deltaplanet.

När inlandsisen smälte blev det mycket vatten. En isälv rann ner i havet just här och därför bildades det plana området som vi strax skall åka över. Delta bildas när en flod lämnar efter sig grus, sand och jord. På Hornbergets sida kan man se märken efter havets högsta linje, den s.k. högsta kustlinjen.

16.

Fantastisk utsikt.

61.58.132 16.14.779

Om en liten stund kommer du till kanten av Deltaplanet och där du kan stanna en stund och njuta av den vackra utsikten över Stråsjöbygden. Området har med tiden vuxit igen, men fortfarande kan du se Stråsjödalen framför dig.

Åk sedan vidare ner mot Bäckhuvudet. Parkera vid skylten, gå stigen ner mot bäcken.

17.

61.57.980 16.15.998

Bäckhuvudet. Naturreservatet runt Gladbäckens källa.

Ta gärna med muggar för att dricka ur källan. Varifrån kommer vattnet? Observera växtligheten omkring. Vattnet i bäcken fryser aldrig. Det värms upp i den underjordiska bäcken så mycket att det inte fryser till is innan det rinner ut i Svågan. Inte ens om det är minus 30 grader, så kan byborna ta sitt vatten från Gladbäcken genom en ledning som ligger nära vattenytan utefter bäcken. Mer information om Bäckhuvudet finns på samma hemsida där det står om Gröntjärn, www.dellenportalen.se/orter/grontjarn-ett-naturfenomen

Fortsätt vidare på den väg du kom och om en liten stund kommer till bebyggelse igen. Åk ända fram till en T-korsning och ta till vänster på den asfaltbelagda vägen. Om cirka 2 kilometer kommer du till Norrberg och när du är framme ser du den gamla samlingsplatsen där nu Betel kapellet står rakt framför dig.

18.

Norrberg

61.57.978

16.19.256

Norrberg började bebyggas år 1750. Tidigare var där betesmark till stråsjöbornas kreatur. När det kom folk och började bygga hus där, blev stråsjöborna så arga att de eldade upp husen.

Under åren har korsningen i Norrberg varit en knutpunkt för många människor. "Hea" kallade man platsen. Här strålade man samman och bestämde sig om man skulle gå på café, på dans eller på bönhuset. Vanligast var nog att man gick på alltihop. Eller så hade man kommit överens om att spela kort nånstans ute bland tallarna och förhoppningsvis tjäna till sig lite pengar. Alla "nöjen" fanns här på Hea. Och när bussarna började köras, var det här man bytte buss. Fick man vänta så gick man på café en stund.

Det som finns kvar i Norrberg idag är Betelkapellet, det som förr kallades bönhus i folkmun. Här finns en av Hälsinglands äldsta baptistförsamlingar och den är också den äldsta föreningen i Bjuråker, vad vi vet. Den bildades år 1860. Ända fram till år 1858 var det inte tillåtet enligt Konventikelplakatet att samlas till gudstjänster utanför kyrkan och utan präst. Detta förbud levde kvar även något senare. Ofta ingrep länsman eller präst och stränga straff utfärdades. Församlingen trotsade gudstjänstförbudet och möttes ändå i olika hem och blev också straffade. De var alltså tidigt ute i den "motståndsrörelse mot överheten" som höll på att växa fram i vårt land vid denna tid. Förutom väckelserörelsen fanns vid den tiden också arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen. Från Norrberg kom en känd kolportör och lekmanpredikant, torparsonen Olof Strömberg eller Ström-Olle som han vanligen kallades. Han började sin bana på 1850-talet. Han höll sina predikningar på bygdemål och sången hade sin självskrivna plats under hans framträdanden. Inom kort genomsyrades bygden av en genomgripande väckelse. Förr var det supkalas vid varje barndop, bröllop eller begravning. Nu var det slut på superiet.

År 1877 hade församlingen blivit för stor för att samlas i olika hem och en lokal byggdes i Norrberg. Den gamla timrade byggnaden, är det som idag är "kyrksal" i Betelkapellet. Ingången var då på husets östra sida, mot skogen, där vägen gick. Huset har sedan byggt till i olika omgångar.

Under de 156 åren som församlingen funnits var den som störst år 1983 och hade då 84 medlemmar. Norrbergssångarna, församlingens sångare med strängmusik och dragspel, var välkända och man hade ett stort barn- och ungdomsarbete för Svågalalens barn med bland annat barnkör, söndagsskola och scouter. Församlingen i Norrberg har idag 34 medlemmar. Mycket av verksamheten bedrivs i samarbete med Svenska kyrkan och övriga frikyrkor i Dellenbygden. Aktuellt program finns på församlingens hemsida www.kyrktorget.se/betelnorrberg

Nykterhetsrörelsen hade också verksamhet i Norrberg. 1901 bildades logen

Norrbergs Vägång och några år senare byggdes Godtemplarhuset öster om Betelkapellet, mot skogen. Där fanns också en dansbana. När logen lades ned 1958 revs också byggnaden.

Vägen genom Norrberg gick tidigare mellan Betel och Godtemplarhuset. En bit av den vägen finns fortfarande kvar.

Åk nu vidare efter södra vägen mot Brännås genom att vända om ungefär 100 meter från det håll du kom från och följ vägen där det står Brännås 11 kilometer. Snart passerar du ett litet geografiskt område med några få gårdar som kallas Kamen med sin mytomspunna sägen om Kamtjärn.

19.

Kammen med sägnen om Kammtjärn

Vägen från området kring Dragsved till Ängebo, gick förr förbi Kammtjärn och över Svågan på en träbro.

Skolbarnen var rädda när de skulle passera tjärnen, för här fanns troll och annat otyg. Tjärnen var ingen tjärn längre utan en myr. Så här gick det till när vattnet försvann ur tjärnen.

Under 1700-talet härjade ryssarna nere kring Hudiksvall. De brände husen och stal allt av värde. Ängoborna var rädda för att ryssarna skulle komma hit upp och stjäla och bränna. De samlade ihop alla rikedomar de hade och lade dessa i en stor kittel. För att riktigt lura ryssarna sänkte de sedan kitteln i Kamtjärnen. De kände sig trygga för de hade gett småfolket, Vittrorna, i uppdrag att vakta rikedomarna. Ängoborna kunde bara ta igen kitteln om man tog upp den ur tjärnen en midsommarafton klockan tolv under absolut tystnad. Sade man det minsta lilla skulle Vittrorna ta tillbaka alltsammans.

Tiden gick och Ängoborna glömde sin skatt, alla utom en, som hette Kam-Olle. Han bodde på gården Kammen och hade hört om skatten, och ville gärna ta tillbaka den. Han och en kamrat började därför att gräva ett dike från Svågan till tjärnen. Precis klockan 12 på midsommarafton var de klara att ta sista spadtaget in till tjärnen. När vattnet forsade förbi såg männen plötsligt en jättestor trädrot komma farande emot dem. Roten grep och krefsade efter dem men männen steg åt sidan. De hade räknat med att Vittrorna skulle använda olika knep för att skrämma dem.

Om en stund, när det kom ett stort oxhuvud farande, bölande och blängande, då blev männen trots allt rädda och sprang sin väg. Skrattande och kvittrande tog Vittrorna tillbaka skatten, som fortfarande finns kvar i myrens djup.

Fortsätt vidare och snart är du framme i Brännås by. Under den fortsatta färden får du höra hur bondeskog blev till bolagsskog.

20.

Från bondeskog till bolagsskog.

Först under 1500-talet började staten intressera sig för skogarna. Skogarna har alltid spelat en viktig roll för böndernas försörjning, men ännu på 1500-talet saknade skogen något ekonomiskt värde. Bönderna utnyttjade dock de vidsträckta skogsmarkerna för fiske, jakt och kreatursbete och där hämtade de virke, näver och andra nyttigheter för husbehov. I den medeltida Hälsingelagen hade stadgats vad som var enskild skog, by skog, och vad som var allmanning samt hur den marken kunde förvärfvas. Gustav Vasa ansåg dock att skogsallmanningarna tillhörde kronan och därför försökte han på olika sätt lägga under sig allmanningarna.

I och med att järnhanteringens utveckling ökade staten intresse för de orörda norrlandsskogarna. De många nya järnbruk som etablerades i Hälsingland i slutet av 1600-talet och 1700-talet var en följd av att man ville spara de hårt åtgångna skogarna. För att säkra en tryggad skogstillgång blev det därför nödvändigt för staten att avyttra enskild mark. De skogar som inte direkt kunde hävdas som böndernas avyttrades till staten. Dessa kronoskogar fick användas av järnbruken för att kola på. År 1683 utfärdades en skogsförordning som kom att bli utgångspunkten för hela den norrländska avvitringen. Avvittringens följd blev att vidsträckta skogsmarker som tidigare hade tillhört bönderna förklarades som kronoallmanningar. Kronan upplät därefter dessa marker som rekognitionsskogar åt bruket att kola på. Mot tämligen låga rekognitionsskogar, fick bruket alltifrån 1820-talet tillåtelse att lösa in dessa skogar. Skogarna blev därmed privat ägda bolagsskogar. Så skedde i Bjuråker. En stor del av skogarna kom i brukens ägo. I samband med sågverksindustrins utbyggnad under 1800-talets senare hälft förvärvade bolagen ytterligare mark genom flera hemmansköp. Numera kännetecknas ägarstrukturen i Bjuråker till övervägande delen av bolagsskog. Den ytterst begränsade bondeägda skogsmarken ligger helt naturligt i anslutning till jordbruksbygden.

21.

Brännås by.

61.02.869 16.14.693

Mitt i byn står skylten Brännås. Byns historia går tillbaka till 1765 då de första sockentorpen anlades. Byn fick en snabb utveckling. Omkring sekelskiftet 1800 hade antalet gårdar ökat till 12.

100 år senare hade skogsavverkningarna påbörjats och byn hade en snabb utveckling med stor folkökning. Ny skola byggdes i slutet av 1940-talet. Antalet skogsarbetare minskade sedan maskinerna började ta över de tunga arbetsmomenten.

Ett kraftverksbygge vid Tvärforsen här intill hindrade utflyttningen tillfälligt, men därefter minskade befolkningen snabbt och idag används många fastigheter som fritidsboende. Alla hus är heller inte bebodda. Byskolan och lantaffären är nedlagda.

Vi fortsätter färden genom att svänga höger vid ortsskylten Brännås för att börja färden tillbaka varifrån vi startade. När vi kommer fram till nästa vägkorsning svänger du höger på väg 773 mot Svågadalen och om 200 meter kommer du till den gamla Brännåssågen på höger sida om vägen.

22.

Brännåssågen.

62.02.545

16.15.640

Här står ett gammalt såghus invid Brändbobäcken. En enramig vattendriven såg som byggdes år 1879. Sågen var i drift till 1930-talets början och användes av brännåsborna för husbehovssägning. Sågen provkördes år 2006 och sågades den sista timmerstocken. Intill sågen finns rester efter en kvarn.

Stanna gärna till och ta en titt på den bevarade såganläggningen och ta del av informationen som finns vid sågen.

Fortsätt vidare på den väg du kom och snart kommer du fram till byn Råka där Svågan rinner alldeles intill bebyggelsen. Du passerar också två byar, Långmor och Björsarv, innan du är framme i Råka. Under färden dit får du lyssna om flottningen i Svågan.

23.

Flottningen i Svågan.

Någon organiserad flottning i Svågan förekom inte förrän på 1820-talet. År 1824 beslutade Kongl Strömrensningens Committén att älven skulle rensas och flottningsledsbyggnader av sten och trä skulle anläggas så att älven blev flottningsbar från Brändbo till Norra Dellen. Vid den tiden var det bästa virket

och de skogar som bäst lämpade sig för avverkning de som fanns på kronoallmanningen cirka 25 kilometer ovanför Dellen. Den stora allmanningen omfattade nära 11 000 hektar och låg på båda sidor Svågan nästan upp till Medelpad. Hela denna skogsmark stod på 1820-talet till ingen nytta. Endast svedjebruk förekom med förödande skogsbränder som följd. Om Svågan kunde användas för flottning kunde man utnyttja skogen på ett helt annat sätt, vilket inte bara bönder skulle tjäna på utan även sågverk vid älvmyningen skulle bli lönsamt. Fördelarna med den möjliga flottningen var flera. Bönderna skulle från sina avlägsna skiften kunna tillfredsställa sitt behov av husbehovsvirke samtidigt som de kunde sälja såväl timmer som kolved. Den största fördelen skulle dock tillkomma hela bygden. Arbetet i skogen och flottningen skulle med föra att flera nybyggen anlades, fler arbetstillfällen skulle skapas, framför allt under vintern då bönderna var sysslösa.

Beträffande transportererna av det färdigsågade viket tänkte man sig att detta skulle fraktas på pråmar över Dellen och transporteras med foror de två milen till utskippningshamnen i Hudiksvall. På samma väg transporterade ju bruken malm och andra varor, varför de tomma malmfororna skulle kunna utnyttjas på återvägen. Strömbacka bruk rensade Svågan och byggde senare ett sågverk i Friggesund. Sågen blev klar år 1828 och därmed startade också flottningen i Svågan. Vid den tiden nådde man inte ut till de väldiga skogsvidderna inne i landet, vilket blev möjligt först under slutet av 1800-talet. Flottningen i Svågan pågick ända fram till år 1960-talet då den helt upphörde. Biltransporterna hade helt tagit över alla virkestransporter.

24.

Byn Råka och fisket i Svågan

61.59.423 16.19.144

Nu kommer du till området som kallas för Råka. Under arton och nittonhundratalet fanns här många som bodde och försörjde sig i huvudsak genom små jordbruk. Nu finns inte några som bor här permanent längre. Under 1900-talet fanns här arrendatorer som brukade ett av Iggesunds Bruks arrendeboställen. Den fastigheten revs dock under 1960-talet. I slutet av 1800-talet uppfördes här en liten fäbodvall, Råka Vallen, och den var i drift fram till 1931. Om du vill veta mer om byn Råka där många människor bodde förr gå till Dellenportalens hemsida får du veta mera, www.dellenportalen.se/orter/raka

Som du kan se flyter Svågan förbi alldeles intill vägen. Där finns bland annat rikligt med Dellenöring. I Svågan kan man fiska till och med augusti månad varje år. Därefter är det förbjudet, då öringen börjar sin "lek", alltså fortplantningstid. Just här intill tillåts endast så kallat "catch & release" fiske.

Det innebär att man får fånga Dellenöringen, men man måste varligt sätta tillbaka den i vattnet. Ett särskilt fiskekort måste också köpas för detta fiske. För fisket i övriga delar av Svågan får man behålla fångsten. För den som är intresserad finns mer information på Fiskevårdsföreningens hemsida om fiskemöjligheter inom hela fiskevårdsområdet och som har 800 olika fiskevatten. Fiskekort kan köpas elektroniskt via hemsidan eller hos olika ombud i trakten. Hemsidans adress är www.bjuraker-norrbo-fvo.se

Fortsätt resan efter vägen som du nu åker på och snart kommer du fram till byn Ängebo.

25.

Ängebo by

61.58.285 16.20.220

När du är framme vid vägkorsningen intill lantaffären fortsätter du att åka cirka 200 meter och där på höger sida ser du Svågagården. Stanna gärna till och gör ett besök i Svågagården som inrymmer många samhällsfunktioner för Svågadalen.

Ängebo kan betraktas som Svågadalens huvudort idag. Här finns en lanthandel och även en bensinstation. År 1990 invigdes Svågadalens gemensamma hus, Svågagården, "Framtidens hus", som genom samverkan i framtiden skulle rädda kvar viktiga samhällsfunktioner även i glesbygden Svågadalen.

Glesbygdsverket kläckte idén om "Framtidsbyn" och föreslog tre projektområden i Sverige och år 1996 beslutade Hudiksvalls fullmäktige att inrätta en "opolitisk" nämnd. Innan tillkomsten av Svågadalsnämnden fanns försök i Svågadalen med ett "självförvaltningsråd" sedan år 1990. Det har gjorts tillägg i kommunallagen som gjorde det möjligt att bilda denna typ av nämndorganisation. Flera kommuner i landet hade under 1990-talet långt gående planer på att använda sig av den nya möjligheten i kommunallagen, men ingen annan än Hudiksvalls kommun har nyttjat möjligheten hittills.

I dag, 26 år efter invigningen av Svågagården är det dags för just dej att göra ett studiebesök på Svågagården för att med egna ögon se hur allt har anpassats för att till att fylla områdets behov. Ställ gärna även frågor om hur Sveriges enda opolitiska nämnd fungerar.

Mer information om Svågadalsnämnden, Svågagården och Folkets Hus och Svågadalens intresseförening finns på hemsidorna,

<http://epi7.hudiksvall.se/Demokrati--kommun/Sa-styrs-kommunen/Namnder/Svagadalsnamnden>

www.svagadalen.com/folketshus

www.svagadalensbyar.se/om-svagadalen/svagadalsnamnden

Åk vidare på den väg du befinner dig på och när du svänger ut från Svågagårdens parkering tar du till höger. Om cirka 8 km kommer du fram till väg 305 som korsar den väg du åker på. Sväng vänster vid skylten som visar Hassela. När du har åkt ungefär en kilometer har du Hedvigsfors Lantbruk väl synligt på vänster sida om vägen.

26.

Hedvigsfors Lantbruk   **61.57.842**   **16.27.804**

Allt sedan 1740-talet när järnindustrin startat måste arbetarna ha tillgång till föda. Bolaget byggde därför tidigt upp ett jordbruk, där arbetarna, mot avdrag på lönen fick köpa mejeri, kött och jordbruksprodukter. Eget mejeri byggdes strax intill. Även sedan man övergått till skogsprodukter fortsatte man med jordbruksrörelsen. Från början var ladugården placerad på Hedvigsfors, och senare i Norrdala. Genom att lösa in mindre gårdar hade man skaffat en avsevärd åkerareal. En stab av arbetare och hästar skötte driften. En rättare en inspektor svarade för verksamheten. Första traktorn inköptes på 1940-talet.

I början av 1950-talet påbörjades bygget av en ny större ladugård, samt i närheten fyra villor för arbetskraften. Vid den tiden var detta norrlands största jordbruk. När mekaniseringen i skogsbruket ökade minskade behovet av arbetare i Hedvigsforsområdet och jordbruket fick minskad avsättning för sina produkter lokalt.

År 1969 utarrenderades jordbruket, men sålde sedan på 1980-talet. Inspektorsbostaden och personalbostäderna ingick i affären. Senare har företaget haft flera ägare och vissa tillbyggnader har gjorts. Nuvarande ägare driver lantbruket sedan 2008. Besättningen består av 200 mjölkkor. Lantbruket planer att öka djurbesättningen till omkring 400.

Fortsätt vidare efter väg 305 och strax framme i Hedvisfors Bruks gamla hjärta eller Adlersfors som det kallades gammalt tillbaks.

27. Hevigsfors - Ingalunda Gård

Efter cirka 600 meter ser du på vänster sida en före detta Lanthandel och på motsatt sida en före detta handlarens vackra vita bostad, Ingalunda Gård.

Ingalunda Gård

Gården ägs och drivs sedan många år av konstnärsfamiljen Öjemark-Wiik. Passa på att göra ett besök bland all deras keramik- och bildkonst och mycket annat, samt passa även på att pröva deras goda ekologiska "fika". Varje sommar har Ingalunda öppet sommartid. Mer information finns på deras hemsida, www.ingalunda.se eller Facebook Felicia Öjemark Wiik.

Efter ytterligare cirka 100 meter på väg 305 efter Ingalunda Gård svänger du till höger. Husen som du ser direkt till höger var tidigare en gammal byskola. Den ägs nu av den kände musikern Roger Pontare. Vandrarhem finns i flygelbyggnaden.

Efter ytterligare cirka 100 meter efter Bruksgatan som du nu åker på ser du till höger ett vitt Arkivhus och strax intill ett stort vitt Magasin, båda byggda av slaggsten. Till vänster mitt emot ser du Herrgårdsparken och Hedvigsfors Herrgård. Numera kursgård. Åker du ytterligare en kort bit kommer du till Nedre Fläsmasjöns damm och där kan du stanna en stund och förslagsvis promenera i området. Hedvigsfors har mycket gamla anor.

På 1730-talet hittades järnmalm i det östra berget. Platsen där järnbruket kom att ligga hade ytterligare två viktiga naturtillgångar, nämligen strömmande vatten och enormt stora skogar. Vattnet kunde ge kraft till smedjornas hammare och sågens ramar. Vattenmängden kunde regleras med dammluckor i tre sjöar och två mindre dammar. Timret sågades till byggnadsvirke.

Bruket fick privilegier år 1742. År 1746 var masugnen klar och levererade 25 ton tackjärn till hammaren. Tackjärn levererades även till bruket i Strömbacka till dess Masugnen i Moviken stod klar år 1790. Nu kunde man även framställa slaggsten som blev ett hållbart byggmaterial för en mängd byggnader på bruket, exempelvis Magasinet här intill i tre plan.

Efter en gammal körväg som leder medströms efter ån finns rester efter kolhus och manufaktursmedjan. Vid slutet av vägen finns en nu nyrenoverad kraftstation från 1950-talet och du kan se den 1100 meter nyrenoverade trätuben som går från dammen och nära den gamla körvägen och slutar vid den kraftstationen.

Mer information finns i Byaboken "Hedvigsfors Bruk" med nära trehundra års historik. Den finns att köpa på Bjuråkers Forngård.

Vänd nu tillbaka till på väg 305 och sväng vänster tillbaka mot Hedvigsfors Lantbruk och vidare cirka 3 kilometer till Bricka by. Du kommer till ett stort rött hus på höger sida, Bjuråkers bygdegård. Åk in och parkera här och besök ett av Norrlands största loppisar. De har öppet från mitten av maj till mitten av augusti månad varje sommar.

28.

Bjuråkers bygdegård, Bricka

1938 började detta hus att byggas av en privat familj med sex bröder. De ville skapa en stor samlingslokal och erbjuda fritidsaktiviteter och förströelse. På den tiden var det många människor som bodde i Bricka och omkringliggande byar. År 1939 invigdes huset som användes under många år som dans- och biograflokal.

Bricka Folkets Hus, som det kom att kallas, var under många år Norrlands största dansställe med kända dansband från hela Sverige. Nordströms, Trio med Bumba, Carl Jularbo med flera dansorkestrar har spelat där för att nämna några. Under nyårsaftnar spelade två orkestrar och danserna besöktes ibland av upp emot 1200 personer. Här träffades och knöts vänskapsband som ledde till många familjebildningar. Dansepoken varade ända fram till i mitten på 1980-talet. Därefter bildades den ideella föreningen Bjuråkers Bygdegård med sin främsta uppgift att vårda och bevara byggnaden för eftervärlden. Det har man verkligen lyckats med. Under vintern erbjuder man bingo och dansaftnar. Sedan ett flertal år tillbaka finns här varje sommar ett av Norrlands största loppisar. En stor attraktion som är vida känt och har många tusen besökare från både när och fjärran. Det är mycket vanligt med turistbesök från andra länder. Det kan vara värt att passa på och göra ett besök när du nu är här.

Mer information om Bygdegården finns på Bygdegårdens hemsida, www.bygdegardbricka.se

Nu fortsätter du vidare på väg 305 mot Svedjebo. En sträcka på cirka drygt två kilometer. Under tiden kan du lyssna på nästa podcast om gruvbrytning i bygden.

29.

Gruvbrytning, Bricka gruvan - "ett nytt gruvbrytningsprojekt i vardande".

I Bjuråkers socken har förekommit flera malmfyndigheter som bearbetats gång efter annan utan större framgång. Intresse för malmfyndigheter har sedan 1700 – talet varit stort och många har försökt finna anrikningsbar järnmalm, men alla fyndigheter har inte haft tillräcklig järnhalt, varför de båda stora bruken Hedvigsfors och Moviken tvingades hämta malmen från Uppland och Utö. Dessa båda bruksorter finns som beskrivna besöksplatser i en annan resrutt och kan hämtas via Dellenrikets hemsida, www.dellenriket.se

Tidigare gruvbrytningsförsök har inte haft någon framgång i Bjuråkersbygderna, men nu på 2000-talet har ett gruvföretag ansökt om att få bryta malmen magnetit, även kallat Svartmalm, i två av de fem funna fyndigheterna här i Brickabygden. I en första omgång vill man bryta malmen i Gruvberget och sedan i ett intilliggande område, Bläckmyran. I Gruvberget skall malmen brytas i dagbrott i storleksordningen 800 gånger 400 meter stort område.

Restprodukterna kommer att lagras i närområdets natur i stora sandmagasin med 30 – 40 höga dammvallar. Dammvallarna skall hindra sandmassorna att sprida sig vidare och skapa en inte alltför negativ miljöpåverkan. År 2014 avvisade Mark- och Miljöödomstolen gruvföretagets ansökan om att starta en första gruvbrytning under arton år, då man ansåg att bland annat miljökonsekvens-beskrivningarna var undermåliga. Om all magnetitmalm i området skulle brytas beräknas detta att kunna pågå under 50 – 60 år.

När du passerat ortsskylten Svedjebo är du strax framme vid Skinnars antik och loppis. En röd byggnad på vänster sida med parkering strax intill.

30.

Svedjebo

61.55.312 16.30.829

Gammal lanthandel - idag "Skinnars antikt och loppis".

Skinnars i Svedjebo har anor från 1700-talet och bär på mycket historia. Gården ägdes av samma släkt fram till i början av 2000 -talet och man spekulerar kring att gården hade ett annat namn långt tillbaka. Bröderna Edvin och Erik Eriksson öppnade i alla fall lanthandeln med tillhörande "bensinstation" på gården i slutet på 1800-talet. Då bredde lantbrukets odlingsåkrar ut sig runt gården där det idag är skog, betesmark och ängar. Gården hade mjölkkor och med pigor och drängar städslade. I affären såldes allehanda varor som sill, sirap, dryck och potatis som bröderna odlade själv, kläder, skor, verktyg m.m. På andra sidan vägen fanns även en bensinpump. Flera besökare av den äldre generationen har kommit in i butiken under sommaren och berättat hur dom

som barn gick ärenden och handlade något hos Edvin och Erik i lanthandeln. Lanthandlarfamiljen bodde då först i det gamla huset som idag är café och gäststuga. Huset har farstu, ett rum med eldstad (kök), ett större rum/ "sal" med kakelugn och ett litet rum med kakelugn. Huset är renoverat i tidstypisk stil.

Skinnars Antik & Loppis öppnade 2012 i den gamla lanthandeln. Här hittar man antikviteter, konst, allmoge, porslin & keramik, konstglas, textilier, lampor och en större kopparutställning.

Det stora huset som idag är nya ägarfamiljens bostad uppfördes år 1902. Huset går i byn under namnet "Amerikahuset" då arkitekturen sägs vara från Amerika och helt skiljer sig från de traditionella hälsingegårdarna. Det sägs att huset är det första arkitektritade huset i Hälsingland. År 1964 stängde lanthandeln då konkurrensen med de stora varuhusen blev för stor. Välkommen in i affären och varför inte koppla av med fika i "gammelhuset".

Mer information finns på hemsidan, www.skinnarsantik.se

Nu fortsätter du färden vidare efter väg 305 och om ungefär 300 meter kommer du till vägskälet in till Klanggården. Numera en kulturgård till vänster en bit ut på åkern. Lyssna på nästa podcast och kontakta Anders för att eventuellt komma överens om en guidad visning.

31. "Klanggården". Kulturgård i Svedjegbo. 61.55.088 16.31.017

Klanggården där vi nu är kallades gammalt för Norrgården. Gårdens ursprung kan räknas tillbaka till 1300-talet och har allt sedan dess varit bebodd fram till sommaren 1985 av samma släkt. Därefter var den obebodd fram till 2014, då en ny ägare förvärvade gården. Gården bebos nu av Anders Sandkvist och som här har startat upp en Kulturgård med tonvikt på museum och upplevelsedagar, samt kurser av olika slag. Gården är välbevarad med bland annat gamla takmålningar, kakelugnar, spegeldörrar med mera. Bostadshuset och bakstugan har gammal tidstypisk inredning väl värd att se och som inte längre finns bevarad på så många ställen. Gårdens åkerarealer har brukats kontinuerligt sedan flera hundra år tillbaka och alltjämt.

En förening, Kulturföreningen Norra Dellen, har nyligen bildats och som har som syfte att bevara den etnologiska kulturen i Bjuråker. Här i Klanggården

samlas spelmän, sångare, diktare med flera för att upprätthålla och minnas gammal folkmusik, visor och traditioner från Bjuråker.

Anders, som bor här, tar gärna emot besökare för guidade visningar efter särskild överenskommelse. Han kan kontaktas på telefon 070 - 843 88 89.

Denna resväg med de olika besöksmålen slutar här, men det finns ytterligare tre resvägar med många besöksmål runt om i Dellenbygden väl värd att besöka. Dessa finns att ladda ned som podcaster på hemsidan www.dellenriket.se eller att köpa som cd skivor. För information om försäljningsställen för köp av cd skivorna se hemsidan.

Hembygdsföreningen Dellenriket tackar för att du ville göra denna resa och besöka vår bygd och vi hoppas att du haft nöje av turen. Köp gärna våra Byaböcker som säljs på vår vackra Forngård i Bjuråker.

Tack än en gång för ditt besök!